

NAŠA URUŠENA PRAVA

**Prof dr MARIJANA PAJVANČIĆ,
Prof dr DUBRAVKA VALIĆ NEDELJKOVIĆ,
SOFIJA MANDIĆ**

APRIL 2019.

- Normativno garantovanje ljudskih prava je potreban, ali ne i dovoljan, uslov da se prava i efektivno koriste, posebno prava u oblastima u kojima su žene diskriminisane. Ustavom garantovani princip da se dostignuti nivo prava ne sme ugroziti osporava praksa.
- U predtranzicionom periodu žene su uživale brojna socijalna i ekonomska prava. Danas više faktora ograničava mogućnost ostvarivanja ovih prava. Sužava se njihov sadržaj, neka prava se ograničavaju pa i ukidaju.
- Princip socijalne pravde nalaže državi da, kroz javne politike u različitim oblastima, stvara jednake šanse i preuzima posebne mere kako bi stvorio ambijent u kome se normativno garantovana prava i faktički ostvaruju, bez diskriminacije po osnovu pola.

NAŠA URUŠENA PRAVA

Fondacija Fridrih Ebert

Kancelarija u Beogradu
Dositejeva 51/1 11000 Beograd
Tel: +381 11 3283 285

E-mail: info@fes-serbia.org

www.fes-serbia.org

Infografike:

Milovan Nikolić
Novosadska novinarska škola

Priprema:

Maja Tomić

Štampa:

Grid studio d.o.o.

Tiraž:

200 primeraka

Sadržaj

Uvodne napomene	5
I OPŠTI NORMATIVNI OKVIR	6
Pripremajući zbirku o urušenim pravima.....	6
II PRIMERI OGRANIČENJA PRAVA.....	7
1. Medijska prava žena (prof dr Dubravka Valić Nedeljković)	7
1.1. Dostupnost medijske profesije – jednake mogućnosti.....	7
1.2. Žene kao subjekti informacija	7
1.3. Zastupljenost kandidatkinja na izbornim listama u medijima u toku izborne kampanje	7
1.4. Nejednak tretman žena i muškaraca u medijskim sadržajima.....	7
2. Pravo na pristup pravdi i zaštitu prava (prof dr Marijana Pajvančić)	9
2.1. Jednaka zakonska zaštita, jednak pristup pravdi, jednakost pred zakonom i sudom koju garantuje Ustav	9
2.2. Dostupnost i efikasnost instrumenata za zaštitu prava koju garantuje Ustav	11
3. Imovinska prava – svojina	13
4. Prava vezana za rad i socijalna prava (prof dr Marijana Pajvančić i Sofija Mandić)	16
4.1. Prava vezana za rad, zabrana prinudnog rada, (seksualno ili ekonomsko iskorišćavanje lica u nepovoljnom položaju Ustav definiše kao prinudni rad).....	16
4.2. Pravo na zdravstvenu zaštitu koje garantuje Ustav	16
4.3. Pravo na smeštaj dece u predškolske ustanove.....	19
4.4. Pravo na školovanje i obaveza osmogodišnjeg školovanja.....	21
4.5. Pravo na penziju	23
4.6. Posebna zaštita porodice, majke, samohranog roditelja i deteta i obaveza države da podstiče roditelje da se odluče na rađanje dece i pomaže im u tome.....	25
5. Prava na zaštitu od nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Sofija Mandić) ..	27

Uvodne napomene

Pred kraj produžene i iscrpljujuće tranzicije, Republika Srbija podvlači crtu po različitim parametrima i u različitim okvirima. Kao društvo, ove godine merimo dokle smo stigli u evropskim integracijama, koliki smo napredak ostvarili u primeni Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), Istanbulske konvencije (Grevio), Pekinške deklaracije i Platforme za akciju, pripremamo Dobrovoljni nacionalni izveštaj o ciljevima održivog razvoja, pred nama je završetak perioda za monitoring Ženske platforme za razvoj Srbije (2014 -2020)i tako dalje.

Konstanta u ovim okvirima jeste da je primetan napredak u normativno-strateškom okviru, ali da izostaje primena novih normi, te da se usluge za građane i građanke urušavaju i da ostaju „mrtva slova na papiru“. Ipak, nedostajao nam je dokumentovan, relativno sveobuhvatan, a pregledan opis uticaja koji takvo stanje ima na živote pojedinačnih građanki ili građana u našoj zemlji. Ova publikacija nastala je upravo na tom tragu: u žiži su nam bile žene koje žive širom naše zemlje i iz mesta u kojima žive, kreću u ostvarenje svojih prava i nailaze na sasvim različite, a mnogobrojne, prepreke. Takođe smo želele da ovim, svojevrsnim katalogom naših urušenih prava, popišemo na šta bismo sve imale pravo da su zakoni mera naše stvarnosti.

Ženska platforma za razvoj Srbije posvećena je našoj usaglašenoj viziji inkluzivnog razvoja u kome svi zajedno, saradnički, doprinosimo poboljšanju kvaliteta svakodnevnog života u različitim zajednicama u kojima se rađamo, školujemo, stanujemo, lečimo se, razvijamo svoja znanja, veštine i kapacitete, radimo, i u kojima rešavamo svoje probleme i probleme naših sugrađanki i sugrađana.

Ženska platforma za razvoj Srbije sledeće godine obeležava 20 godina Paličkog procesa. Od 2014. godine pratile smo napredak u različitim javnim politikama, a sada se okrećemo njihovom uticaju na realne, svakodnevne živote. Smisao svih javnih politika, na kraju krajeva, jeste zdravije, srećnije, obrazovanije, bezbednije i osnaženije građanstvo koje veruje svojim institucijama i aktivno doprinosi svojim zajednicama. Dakle, građanke i građani, ovaj katalog je za vas napravljen. Ocenjivanje, samo po sebi, nije glavna svrha naših zajedničkih napora, nego je to uvek i pre svega dijalog o razvoju.

Javite nam koliko vam je koristan na
zplatforma@gmail.com

Izradu kataloga podržala je
fondacija Friedrich Ebert

I OPŠTI NORMATIVNI OKVIR

Pripremajući zbirku o urušenim pravima

Opšte pretpostvke za ostvarivanje ljudskih prava koje treba imati u vidu pri razmatranju kataloga urušenih prava odnose se na nekoliko načelnih Ustavnih garancija koje uključuju:

Vladavinu prava kao temeljni ustavni princip (čl. 3, čl. 5 st. 4, čl. 6 Ustava)

Svako urušavanje, ograničenje ili stagniranje u ostvarivanju ljudskih prava ugrožava ovu temeljnu ustavnu vrednost.

Nezavisnost sudske vlasti ne garantuje ni Ustav, a ni aktuelni Amandmani na Ustav koji se odnose na pravosuđe.

Vlast se ne ostvaruje na osnovu i u granicama Ustava i zakona

Ustavna zabrana da političke stranke ne mogu neposredno vršiti vlast, niti je potčiniti sebi se krši i ne sankcioniše.

Zabrana sukoba interesa se ne poštuje i ne sankcioniše (npr. predsednik Republike je i predsednik stranke).

Neposrednu primenu ljudskih prava garantovanih Ustavom (čl. 18). U praksi se ne poštuje ovo načelo.

Zakonska regulativa se ne kreće samo u ustavom propisanim granicama koje dopuštaju da zakon reguliše samo način ostvarivanja prava uz ograničenje da zakonska regulativa ni u kom slučaju ne sme zadirati u suštinu prava, već odstupa ili je suprotna sadržaju prava koje Ustav garantuje, a u praksi se primenjuje samo zakon ne i Ustav.

Navodimo samo nekoliko primera koji to ilustruju. Na primer, 1) **Odstupanje od Ustavom garantovanog prava:** Ustav izjednačava bračnu i vanbračnu zajednicu, a zakonodavstvo odstupa od te garancije kada se radi o imovinskim pravima (npr. Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju isključuje mogućnost da vanbračni partner koristi porodičnu penziju). 2) **Sužavanje sadržaja prava** (npr. Zakon o ravnopravnosti polova ne garantuje pasivno biračko pravo već samo pravo kandidovanja čiji je sadržaj uži od prava da se bude biran). 3) **Diskriminatorne odredbe** u propisima lokalnih zajednica, najčešće neopravdanim propisivanjem uslova za sticanje određenog prava (npr. odluka

lokalne zajednice o pružanju materijalne pomoći žrtvama nasilja u porodici propisuje da to pravo imaju samo žrtve nasilja u porodici koje su smeštene u sigurnu žensku kuću i tako je neopravdano napravljena razlika između žrtava nasilja u porodici koje su smeštene kod rodbine, prijatelja i sl. jer one to pravo nemaju iako su u istom položaju kao i žrtve nasilja u porodici koje su smeštene i sigurnu žensku kuću. Odluka lokalne zajednice o subvencioniranju računa komunalnih usluga propisuje da to pravo mogu koristiti osobe sa invaliditetom pod uslovom da su članovi/ce udruženja osoba sa invaliditetom i tako neopravdano diskriminiše one osobe sa invaliditetom koje nisu članovi/ce udruženja osoba sa invaliditetom i dr.).

Ustavnu zabranu da se dostignuti nivo prava ne može smanjivati (čl. 20 stav 2). Ova ustavna zabrana se krši, što ovaj katalog urušenih prava samo potvrđuje, a sankcionisanje izostaje. Ne postoje efikasni instrumenti za zaštitu ovog ustavom načelno garantovanog prava.

Uslove pod kojima Ustav dopušta ograničenje prava (čl. 20 st. 1). U praksi se oni ne poštuju. Ti uslovi uključuju:

Ograničenje mora biti ustavom dopušteno.

Prava se mogu ograničiti iz razloga i svrhe koje propisuje Ustav.

Prava se mogu ograničiti samo u obimu koji Ustav propisuje i dopušta (prava se mogu ograničiti samo u obimu koji je neophodan da se ustavna svrha ograničenja zadovolji u demokratskom društvu)

Ustav eksplicitno propisuje da ograničenja prava ne smeju zadirati u suštinu zajemčenog prava.

Prava se mogu ograničiti samo zakonom.

Obavezu svih državnih organa, posebno sudova da pri ograničavanju ljudskih prava, vode računa o:

- suštini prava koje se ograničava,
- važnosti svrhe ograničenja,
- prirodi ograničenja,
- obimu ograničenja,
- odnosu ograničenja sa svrhom ograničenja
- da li postoji način da se svrha ograničenja postigne manjim ograničenjem prava.

II PRIMERI OGRANIČENJA PRAVA

1. Medijska prava žena (prof dr Dubravka Valić Nedeljković)

1.1. Dostupnost medijske profesije – jednake mogućnosti.

Mnogobrojna medijska istraživanja u poslednjih više od četvrt veka na balkanskom¹, ali i na međunarodnom nivou, ukazuju na isti fenomen a to je da mediji smatraju da žene nisu kredibilan izvor informacija. Istovremeno one su od druge polovine Dvadesetog veka dominantne kao proizvođači sadržaja u masmedijskoj sferi, češće doduše kao prenterke i izveštačice nego kao urednice i menadžerke. Međutim na žalost ulazak žena u medijske profesije nije automatski značilo i promenu uređivačkih politika ka većoj vidljivosti žena u medijima, već je samo doprinelo smanjenju nadnice za rad u medijskoj industriji².

1.2 Žene kao subjekti informacija.

Monitoring javnih servisa u Srbiji Novosadske novinarske škole³ (2016.) na korpusu od 2000 sati analiziranog programa u toku šest istraživačkih meseci pokazao je da su u ukupnom korpusu (informativni, kulturno-obrazovni, zabavni i sportski program) žene subjekti informacija na Radio-televiziji Srbije (RTS) 21%, a na Radio-televiziji Vojvodine 20%, iako prema važećem popisu stanovništva Srbije 51,3 % (2014)⁴ su žene.

1.3 Zastupljenost kandidatkinja na izbornim listama u medijima u toku izborne kampanje.

U vreme predizborne kampanje (2016. godine), uprkos kvotama na kandidatskim listama, kandidatkinje su u medijima bile prisutne samo 15% u informativnim emisijama RTS i 14% u RTV-u. Rezultati istraživanja ukupne dužine tonskih inserata objavljenih tokom kampanje u oba javna servisa pokazuju da je zastupljenost kandidatkinja svega 18% nasuprot 82% posto vremena koliko je posvećeno direktnom govoru kandidata. Slični rezultati dobijeni su i izborne 2017. godine ali i u prethodnim izbornim ciklusima od 1996. pa na ovamo od kada NNŠ sistematično prati izveštavanje medijima o svim predizbornim kampanjama (lokalni, pokrajinski, parlamentarni, predsednički i izbori za članove nacionalnih saveta nacionalnih manjina) izbornom danu i postizbornim dešavanjima.

1.4 Nejednak tretman žena i muškaraca u medijskim sadržajima.

Rezultati dugogodišnjih medijskih monitoringa ukazuju na to da se u svim medijskim rubrikama teme sagledavaju najčešće iz muške perspektive; muškarci kao subjekti informacija govore u svoje i u ime žena; o uspesima muškaraca izveštava se sa više pažnje; ženu kao subjekta informacije najčešće kvalifikuje njena reproduktivna uloga ili trenutna pozicija u javnoj vlasti koja je sama po sebi nosilac vesti; muškarci baštine uspeh žena za sopstvenu promociju; žene su neretko i kada su političarke na medijskim fotografijama prikazane seksistički, ne samo u tabloidima već i u uglednim medijima.

1 Savić (SRB), Milivojević (SRB), Valić Nedeljković (SRB), Baćanović (SRB), Višnjic (SRB), Car (HR), Turčilo (BiH), Džihana (BiH).

2 Uvod u rodne teorije (2011). Ur. Prof. dr Ivana Milojević i prof. dr Slobodanka Markov. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu Centar za rodne studije ACIMSI i Mediteran Publishing.

3 Novinarska-skola.org.rs

4 <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G2014/pdf/G20146008.pdf>

MEDIJSKA PRAVA ŽENA

Žene kao subjekti informacija

Iako prema popisu **51,3%** stanovništva čine žene, kao subjekti informacija one su se pojavljivale svega petinu vremena.

Radio-televizija Srbije

Rezultati dugogodišnjih medijskih monitoringa Novosadske novinarske škole pokazuju da se u svim medijskim rubrikama teme sagledavaju iz muške perspektive; ženu kao subjekta informacije najčešće kvalifikuje njena reproduktivna uloga ili trenutna pozicija u javnoj vlasti koja je sama po sebi nosilac vesti

2. Pravo na pristup pravdi i zaštitu prava (prof dr Marijana Pajvančić)

2.1. Jednaka zakonska zaštita, jednak pristup pravdi, jednakost pred zakonom i sudom koju garantuje Ustav

Nekoliko faktora ograničava ili ugrožava ova prava:

Mreža sudova je prepreka koja otežava pristup pravdi.

Mreža sudova i tužilaštava nije usklađena što dodatno otežava pristup pravdi, ne samo za stanovnike/ce ruralnih područja već i za stanovnike/ce u manjim opštinama.

Gase se linije javnog saobraćaja između sela i opština /gradova, a sudovi ne postoje u brojnim opštinama pa je pristup sudu otežan jer je skopčan sa dodatnim troškovima za prevoz takšijem ili zahteva korišćenje sopstvenog prevoza što takođe iziskuje troškove, a među vlasnicima automobila znatno je manje žena.

Postoje jezičke barijere što posebno ugrožava pripadnike/ce nacionalnih manjina prilikom vođenja sudskih postupaka jer se jezici nacionalnih manjina mogu koristiti samo u prvostepenom sudskom postupku, a ne i u postupcima pred višim sudskim instancama. U sudskoj statistici nema podataka o broju sudskih sporova u kojima je korišćen jezik nacionalne manjine.

Pružanje besplatne pravne pomoći Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći⁵ je restriktivno regulisao. 1. Besplatnu pravnu pomoć mogu da pružaju samo službe besplatne pravne pomoći u lokalnim zajednicama i advokati. 2. Službe besplatne pravne pomoći ne postoje u svim lokalnim zajednicama, a otežan je i pristup ovim službama u opštinama u kojima postoje, jer ne postoji javni saobraćaj što iziskuje dodatne troškove za prevoz. 3. Advokati nemaju obavezu pružanja besplatne pravne pomoći, već se za to dobrovoljno opredeljuju, pa je broj mogućih pružalaca znatno sužen, neizvestan i teritorijalno nepredvidljiv. 4. Udruženjima građana koja se godinama sistematski bave pružanjem besplatne pravne pomoći, zakon to više ne dozvoljava i sankcioniše visokom prekršajnom kaznom (do 4000e). One samo mogu pružati savete

u postupcima zaštite od diskriminacije i postupku azila. 5. Uslovi za odobravanje besplatne pravne pomoći su svedeni na korisnike materijalnih socijalnih davanja i ne retko su diskriminatorni. 6. Postupak odobravanja besplatne pravne pomoći je složen. Službenicima lokalnih samouprava je ostavljeno diskreciono pravo odlučivanja o zahtevima za odobravanje besplatne pravne pomoći i široka mogućnost odbijanja zahteva. 7. Ne vodi se evidencija razvrstana po polu o korisnicima besplatne pravne pomoći.

Visoki troškovi vođenja sudskog spora koji uključuju: **sudske takse** (npr. takse na tužbu pred sudom opšte nadležnosti u parničnom postupku kreću se od 1900, pa do 19000 dinara, na primer za tužbu za razvod braka; takse u izvršnom postupku kreću se od 1900 pa do 97000 dinara), **advokatske usluge** (trošak sastavljanja jednog podneska ili prisustva ročištu zastupnika iz reda advokata je najmanje trećina, a trošak sastavljanja žalbe je više od dve trećine prosečne plate u Srbiji)⁶; **naknade veštaka** koji se sve češće angažuju u sudskim sporovima čak i kada za to ne postoje opravdani razlozi i tako se samo uvećavaju ukupni troškovi postupka (naknade se kreću od 50% prosečne plate za veštake bez srednjeg obrazovanja pa do 300% za veštake koji su doktori nauka⁷); različite takse, troškovi i nagrade za rad **izvršitelja** (samo nagrade za rad izvršitelja kreću se od 3000 pa do 47000 i uvećavaju se procentualno zavisno od vrednosti spora⁸). Pravo na pristup pravdi iz ovih razloga ostaje nedostižno za mnoge građane i građanke.

Visoki troškovi postupka pred Evropskim sudom za ljudska prava (takse i prevođenje) kao i troškovi angažovanja advokata koji ne omogućuju korišćenje Ustavom garantovanog prava građana/ki da se obrate ovom sudu u cilju zaštite svojih prava.

⁶ U januaru 2019. prosečna neto plata bila je 54521 dinar, a bruto plata 75296 dinara. <https://www.pravniportal.com/zarade/>. Minimalna zarada se kreće u od 24848 dinara do 28575 dinara <https://www.obrazovni.rs/uploads/Prosecna%20i%20minimalna%20zarada%20u%20RS.htm>

⁷ Član 17 Pravilnika o naknadi troškova u sudskim postupcima Sl. glasnik RS, br. 57/03 i 69/11.

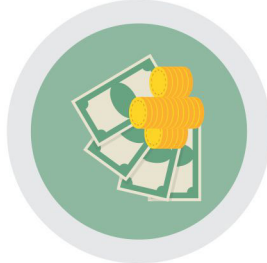
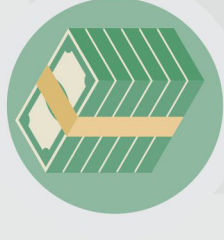
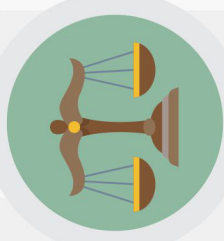
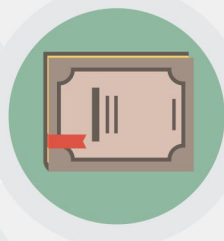
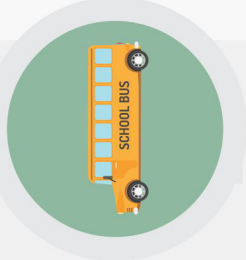
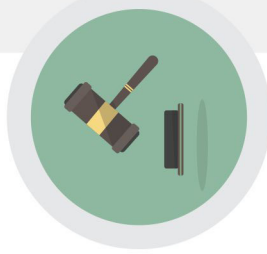
⁸ Članovi 2 i 7 Pravilnika o tarifi i nagradama i naknadama troškova za rad izvršitelja Sl. glasnik RS, br. 50/2012.

⁵ Zakon je usvojen 2018. godine, nakon više od decenije rada na pripremi zakonskih rešenja. Primena Zakona odložena je za 9 meseci.

JEDNAKA ZAKONSKA ZAŠTITA, JEDNAK PRISTUP PRAVDI, JEDNAKOST PRED ZAKONOM I SUDOM KOJU GARANTUJE USTAV

JAVNI PREVOZ

Gase se linije javnog saobraćaja između sela i opština / gradova, a sudovi ne postoje u brojnim opštinama pa je pristup sudu otežan

MREŽA SUDOVA

Mreža sudova je prepreka koja otežava pristup pravdi ne samo za stanovnike/ce ruralnih područja već i za stanovnike/ce u manjim opštinama

JEZIČKA BARIJERA

Postoje jezičke barijere što posebno ugrožava pripadnike/ce nacionalnih manjina prilikom vođenja sudskih postupaka jer se jezici nacionalnih manjina mogu koristiti samo u prvostepenom sudskom postupku, a ne i u postupcima pred višim sudskim instancama.

BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći je restriktivno regulisao pružanje besplatne pravne pomoći.

VISOKI TROŠKOVI SUDSKOG POSTUPKA

Visoki troškovi vođenja sudskog spora koji uključuju: sudske takse (npr. takse na tužbu pred sudom opšte nadležnosti u parničnom postupku kreću se od 1900, pa do 19000 dinara, na primer za tužbu za razvod braka

TROŠAK POSTUPKA PRED EVROPSKIM SUDOM

Visoke takse i troškovi angažovanja advokata koji ne omogućuju korišćenje Ustavom garantovanog prava građana/ki da se obrate ovom sudu u cilju zaštite svojih prava.

2.2 Dostupnost i efikasnost instrumenata za zaštitu prava koju garantuje Ustav

Faktori koji utiču na urušavanja prava na efikasnu zaštitu prava:

Postupci pred sudovima traju dugo uprkos tome što je usvojen Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku.

Povećan je broj ustavnih žalbi kojima se građani/ke obraćaju Ustavnom sudu osporavajući odluke redovnih sudova donete u cilju zaštite prava na suđenje u razumnom roku, što govori da ovaj Zakon u praksi nije doprineo efikasnijoj zaštiti prava na suđenje u razumnom roku.

Neposredna ustavnosudska zaštita prava u postupku po ustavnoj žalbi je neefikasna. O tome govori veliki broj ustavnih žalbi koji se kontinuirano povećava (ukupan broj ustavnih žalbi u radu u 2017. godini je 25846, što čini čak 97,02% od ukupnog broja predmeta u radu) kao i veliki broj nerešenih ustavnih žalbi koji se takođe povećava (od 25846 predmeta po ustavnim žalbama čak 13628 ustavnih žalbi je preneto iz prethodnih godina), a procentualno povećanje broja nerešenih ustavnih žalbi je 30,48%.

Nemogućnost obraćanja Evropskom sudu za ljudska prava radi zaštite prava. Neefikasnost ustavnosudske zaštite prava ugrožava i pravo građana/ki da se obrate Evropskom sudu za ljudska prava radi zaštite svojih prava, jer je korišćenje ustavne žalbe kao poslednjeg pravnog instrumenta za zaštitu prava u unutrašnjem pravu uslov za obraćanje Evropskom sudu za ljudska prava.

Normativna rešenja (npr. Zakon o privremenom uređivanju načina isplate penzija propisuje da su isplate po tom zakonu konačne) koja potpuno isključuju bilo kakvu mogućnost korišćenja bilo kog instrumenta za zaštitu prava.

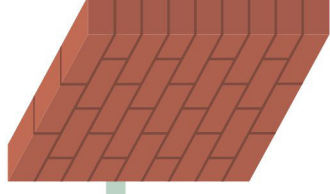
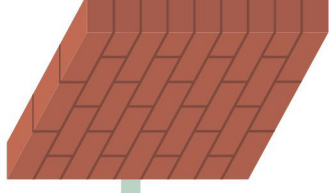
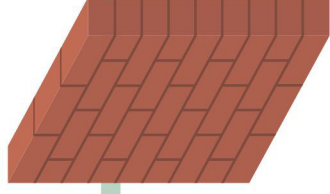
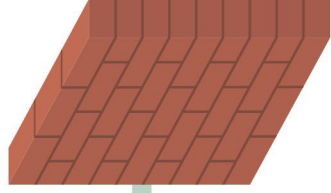
DOSTUPNOST I EFIKASNOST INSTRUMENTATA ZA ZAŠTITU PRAVA KOJU GARANTUJE USTAV

(faktori koji utiču na urušavanje prava na efikasnu zaštitu prava)

1. Postupci pred sudovima traju dugo, uprkos tome što je usvojen Zakon o Zaštiti prava na suđenje u razumom roku.

3. Neposredna ustavnosudska zaštita prava u postupku po ustavnoj žalbi je neefikasna.

5. Normativna rešenja, potpuno isključuju bilo kakvu mogućnost korišćenja bilo kog instrumenta za zaštitu prava.

2. Povećan je broj ustavnih žalbi kojima se građani/ke obraćaju Ustavnom sudu osporavajući odluke redovnih sudova.

4. Nemogućnost obraćanja Evropskom sudu za ljudska prava radi zaštite prava. Korišćenje ustavne žalbe je uslov za obraćanje Evropskom sudu za ljudska prava, a rešavanje ustavnih žalbi je neefikasno.

Ukupan broj ustavnih žalbi u radu u 2017. godini je 25.846, što čini čak 97,02% od ukupnog broja predmeta u radu, a čak 13.628 je preneto iz prethodnih godina.

3. Imovinska prava – svojina

Žene su i dalje u ekonomski lošijem položaju u odnosu na muškarce i po zaradama i po vlasništvu nad nepokretnostima. Na to utiče više faktora:

Vlasništvo nad nekretninama i imovinska prava žena su ograničena. Podaci o vlasništvu žena na nekretninama to potvrđuju.⁹

ćerki).¹¹

Krediti za preduzetništvo nisu dostupni ženama jer nemaju vlasništvo nad nekretninama. Ne mogu podići kredit, jer banka nema mogućnost da stavi hipoteku kako bi obezbedila kredit.

Bračna i vanbračna zajednica nisu izjednačene u imovinskim pravima. Praksa ukazuje na primere

Podaci o svojini	Sve nepokretnosti	Zemljište	Zgrade	Delovi zgrada
2017				
100% svojina žena	24.72%	23.42%	24.70%	42.50%
100% svojina muškarca	65.78%	67.79%	62.44%	50.27%
Susvojina muškaraca i žena	9.49%	8.79%	12.86%	7.22%
2018				
100% svojina žena	25.12%	23.77%	25.11%	42.68%
100% svojina muškarca	65.05%	67.05%	61.94%	49.75%
Susvojina muškaraca i žena	9.82%	9.18%	12.95%	7.58%

Podaci pokazuju da muškarci češće stiču svojinu nasleđem (60%) u odnosu na žene (39,72%) i poklonom (63,3% muškarci 36,7% žene)¹⁰, a rodni jaz je manji kada se radi o sticanju svojine kupovinom nepokretnosti (56, 21% muškarci 45,21% žene). Opterećenost hipotekarnim kreditom pri kupovini nepokretnosti ima veći broj muškaraca (65,04%) nego žena (34,96%)

Drugačiju sliku pružaju podaci o vlasništvu žena koje žive na selu. Na primer, samo 17,3% poljoprivrednih gazdinstava registrovano je na žene; samo 15,9% žena su upravnice gazdinstava; 88% kuća na selu je u vlasništvu muškaraca; 84% žena ne poseduje poljoprivredno zemljište; samo 34,7% žena stiče imovinu poklonom, a 35,6% nasleđivanjem; prilikom nasleđivanja imovine više od trećine žena (36%) odriče se nasleđa koje im po zakonu pripada (čak 55% ćerki odlučile su da svoj deo nasleđa prepuste bratu, a 13% majki odreklo se svog nasleđa u korist sina, a samo 2% u korist

normativno zasnovane nejednakosti bračne i vanbračne zajednice (npr. Ustav izjednačava bračnu i vanbračnu zajednicu, ali zakon pravi razliku među njima u imovinskim pravima).¹²

Pravo korišćenja društvenih stanova bilo je garantovano i upisano u katastar kao pravo svih lica – žena, muškarac, deca koja su živela u tom stanu. Prilikom otkupa društvenih stanova tokom devedesetih godina vlasništvo nad stanom je u najvećem broju slučajeva u katastru upisano na ime muškarca. Takva praksa je rezultirala urušavanjem stečenih prava (pravo korišćenja) žena na svojinu na nepokretnostima.

Zakonska rešenja negativno utiču na ostvarivanje imovinskih prava žena.¹³ Zakon o upisu u katastar nepokretnosti propisuje da se kao vlasnici upisuju oba supružnika, ukoliko je nepokretnost stečena tokom braka, iako Porodični zakon već više od deceniju propisuje da imovina stečena ra-

⁹ Podaci se odnose na 2017. i 2018. godinu. Izvor Republički geodetski zavod.

¹⁰ Podaci se odnose na decembar 2018. godine. Izvor Republički geodetski zavod.

¹¹ Šire o tome Beker K. Izveštaj o položaju žena na selu u Srbiji, Beograd, 2017.

¹² Na primer Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (članovi 13, 17, 19a, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 28 a, 29, 30, 30a, 34, 35).

¹³ Zakon o postupku upisa u katastar nepokretnosti i vodova, usvojen 2018. godine.

dom u toku trajanja zajednice života predstavlja zajedničku imovinu supružnika kojom oni upravljaju zajednički i sporazumno kao i da se smatra da je upis u katastar izvršen na ime oba supružnika, čak i kada je upis izvršen na ime jednog od njih. Suprotno tome Zakon upisu u katastar omogućava izuzetak – upis svojine samo jednog supružnika ukoliko se katastru dostavi izjava oba supružnika da se u konkretnom slučaju ne radi o zajedničkoj, već posebnoj imovini jednog od supružnika.

Ovaj izuzetak praktično omogućava da prilikom definisanja imovine kao zajedničke ili posebne više nije važno da li je ona stečena radom oba supružnika. Dovoljno da se supružnici o tome izjasne pred javnim beležnikom, a istinitost ovih izjava nije potrebno dokazivati, ni proveravati.

Cilj koji se želeo postići ovim zakonskim rešenjima (ubrzanje i pojednostavljenje postupka upisa podataka u katastar i ušteda vremena stranaka kroz korišćenje e-tehnologija) ne može ugroziti svojinsko pravo.

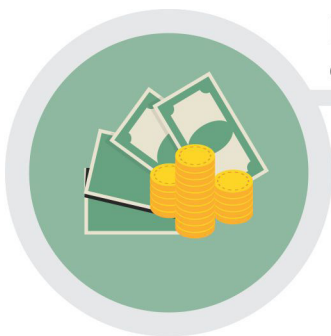
IMOVINSKO PRAVO

Žene su i dalje u ekonomski lošijem položaju u odnosu na muškarce i po zaradama i po vlasništvu nad nepokretnostima. Na to utiče više faktora:

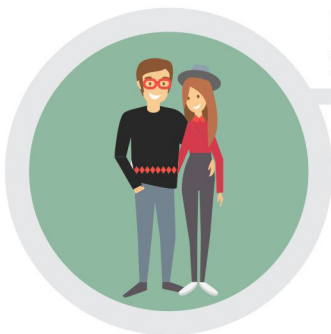
Vlasništvo nad nekretninama i imovinska prava žena su ograničena.

Svega 24,72% nekretnina u potpunosti poseduju žene, u odnosu na muškarce kojih 65,78% ima celokupan udeo u svojini. 9.94% nekretnina u susvojini je muškaraca i žena.

Kreditni za preduzetništvo nisu dostupni ženama.

Kreditni za preduzetništvo nisu dostupni ženama jer nemaju vlasništvo nad nekretninama. Ne mogu podići kredit, jer banka nema mogućnost da stavi hipoteku kako bi obezbedila kredit.

Bračna i vanbračna zajednica nisu izjednačene u imovinskim pravima.

Poslednjih decenija beleži se konstantan pad broja zaključenih brakova, a povećava broj razvedenih brakova. Žene su zastupljenije među razvedenim licima, a u kategoriji udovica/udovac su čak 3,4 puta zastupljenije od muškaraca.

Pravo korišćenja društvenih stanova bilo je garantovano i upisano u katastar kao pravo svih lica

Prilikom otkupa društvenih stanova tokom devedesetih godina vlasništvo nad stanom je u najvećem broju slučajeva u katastru upisano na ime muškarca. Takva praksa je rezultirala urušavanjem stečenih prava (pravo korišćenja) žena na svojini na nepokretnostima.

4. Prava vezana za rad i socijalna prava (prof dr Marijana Pajvančić i Sofija Mandić)

4.1. Prava vezana za rad, zabrana prinudnog rada, (seksualno ili ekonomsko iskorišćavanje lica u nepovoljnom položaju Ustav definiše kao prinudni rad)

Navodimo samo neke od primera koji svedoče o prinudnom radu i ekonomskom iskorišćavanju lica koja su u nepovoljnom položaju:

Ugovori o radu zaključuju se na određeno vreme i broj ovih ugovora raste.

Radni angažman na lizing koji je u praksi čest ne garantuje sigurnost u zaposlenju.

Ograničenje radnog vremena se ne poštuje u praksi i često faktička dužina radnog vremena traje „sve dok se posao koji je zadat ne završi“.

Bezbednost na radu se u praksi ne često ne poštuje. O tome svedoče i primeri povreda na radu sa smrtnim ishodom, posebno u građevinarstvu.

Podzastupljenost žena u sastavu pregovaračkih timova sindikata i poslodavaca koji kreiraju kolektivne ugovore ograničava mogućnost da žene aktivno sudeluju u kreiranju pravnog akvira koji reguliše pitanja značajna za njihov radnopravni status, uslove rada i materijalna primanja.

Žene su manje plaćene za svoj rad. Podaci¹⁴ pokazuju da su žene manje plaćene od muškaraca za 8,7%, imaju manju prosečnu penziju od muškaraca (starosna penzija žena je 21000, a muškaraca 29000). Rodni jaz u platama povećava se u korist muškaraca ako se zarade posmatraju prema stepenu obrazovanja ili zanimanjima. Učešće žena sa niskim zaradama u ukupnom broju žena (24,4%) veće je od učešća muškaraca sa niskim zaradama u ukupnom broju muškaraca (21,6%).

Žene sa sela su manje zaposlene ili su neformalno angažovane u poljoprivredi. Istraživanja po-

ložaja žena na selu pokazuju¹⁵, na primer, da 34% žena sa sela nikada nisu bile zaposlene, 22% žena uopšte ne traži posao, a 33% žena su bile zaposlene kraće od pet godina. Najveći broj žena sa sela neformalno angažovan kao radna snaga u poljoprivredi (63%), a samo 14,8% su stalno zaposlene. Veći broj žena (23,1% žena i 19,2% muškaraca) su vlasnice najsiromašnijih domaćinstava. Među samačkim domaćinstvima zastupljenost žena je 60%. U radu na neplaćenim kućnim poslovima žene provode dnevno 5 časova (procena statistike je da je cena toga rada na mesečnom nivou 138e a na godišnjem 1650e).

4.2 Pravo na zdravstvenu zaštitu koje garantuje Ustav

U 2016. godini 85% žena nije posetilo lekara iako ima zdravstvenih problema, a kao glavne razloge navode da nisu finansijski to mogle da obezbede (26%) i duge liste čekanja na lekarske preglede (14%). Faktori koji utiču na urušavanje prava na zdravstvenu zaštitu:

Neadekvatna i sužena mreža zdravstvenih ustanova koja ugrožava pravo na pristup zdravstvenoj zaštiti. U manjim sredinama zatvoreni su domovi zdravlja ili je njihovo radno vreme neprilagođeno potrebama korisnika što ugrožava kako prevenciju bolesti tako i primarnu zdravstvenu zaštitu. Poseban problem je pristup zdravstvenim uslugama koje pružaju najbolje opremljeni klinički centri ne samo zbog udaljenosti i troškova prevoza, već i zbog procedura za dobijanje uputa za lečenje u ovim ustanovama. Vrhunske zdravstvene usluge tako ostaju nedostižne za veliki broj žena ne samo u selima već i u manjim lokalnim zajednicama.

Radno vreme zdravstvenih ustanova koje nije prilagođeno korisnicima, posebno u seoskim sredinama pa i u manjim lokalnim zajednicama u kojima, čak i kada postoje, domovi zdravlja rade do 15 ili 16 časova.

Broj lekara i medicinskih sestara se drastično smanjuje.

¹⁴ Izvor Žene i muškarci u Srbiji, Republički zavod za statistiku, 2018.

¹⁵ Šire o tome Beker K. Izveštaj o položaju žena na selu u Srbiji, Beograd, 2017.

Duge liste čekanja na lekarske preglede, posebno na specijalističke preglede, operativne zahvate i visokospecijalizovane usluge vezane za lečenje u kliničkim centrima (npr. na operaciju karaktera čeka se oko 2 godine).

Nedostatak opreme u zdravstvenim ustanovama u manjim sredinama. Ženama koje žive u ovim sredinama ograničava se pravo na zdravstvenu zaštitu samo na preglede koji ne iziskuju opremanje zdravstvenih ustanova. Pristup zdravstvenoj zaštiti kada ona podrazumeva korišćenje savremenije opreme (npr. preventivni pregledi ultrazvukom ili mamografija i s.) im je otežano zbog udaljenosti zdravstvenih centara koji raspolažu ovom opremom i nepostojanja međumjesnog saobraćaja.

Mnoge zdravstvene usluge građani/ke sami finansiraju jer se one ne pružaju u domovima zdravlja. Na primer, u domovima zdravlja se obavljaju samo neke laboratorijske analize pa su građani/ke

prinudeni da te pretrage obavljaju u privatnim laboratorijama i finansiraju vlastitim sredstvima (npr. laboratorijska pretraga PSA kao tumormarkera za prevenciju karcinoma prostate ne obavlja se u domovima zdravlja i ne finansira sredstvima fonda za zdravstvo već je građani sami finansiraju – oko 1000 dinara u privatnim laboratorijama). Neke zdravstvene usluge u domovima zdravlja građani/ke plaćaju ili participiraju u troškovima (npr. stomatološke usluge vezane za protetiku; participacija za fizikalne terapije je 50 din. po danu)

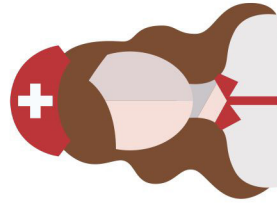
Građanima/kama starijim od 65 godina uskraćeno je pravo na najveći broj preventivnih pregleda prema odredbama Pravilnika RZFZO.

Veliki broj žena sa sela nije zdravstveno osigurano. Najveći broj žena sa sela (59,9%) zdravstveno su osigurane preko supruga, čak 17,8% nema zdravstveno osiguranje, a samo 9,1% osigurane su kao registrovane poljoprivrednice.¹⁶

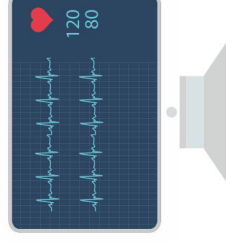
¹⁶ Šire o tome Beker K. Izveštaj o položaju žena na selu u Srbiji, Beograd, 2017.

PRAVO NA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU KOJE GARANTUJE USTAV

(faktori koji utiču na urušavanje ovog prava)

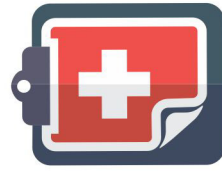
Broj lekara i medicinskih sestara se drastično smanjuje

Mnoge zdravstvene usluge građani/ke sami finansiraju jer se one ne pružaju u domovima zdravlja.

Nedostatak opreme

Duge liste čekanja

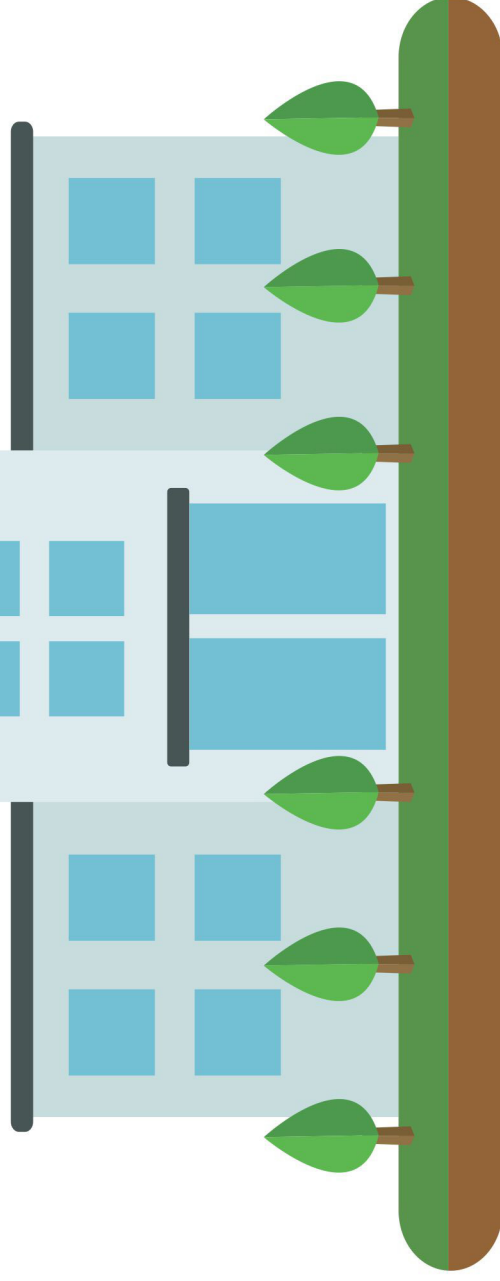

Veliki broj žena sa sela nije zdravstveno osigurano

Radno vreme zdravstvenih ustanova nije prilagođeno korisnicima

Neadekvatna i sužena mreža zdravstvenih ustanova

Građanima/kama starijim od 65 godina uskraćeno je pravo na najveći broj preventivnih pregleda

4.3. Pravo na smeštaj dece u predškolske ustanove

Faktori koji utiču na ograničenje ili uskraćivanje ovog prava:

Predškolske ustanove ne raspolažu dovoljnim smeštajnim kapacitetima, pa za veliki broj dece u ovim ustanovama nema mesta.

Roditelji su prinuđeni da smeštaju decu u privatne vrtiće uz znatno veće troškove smeštaja (25000 – 35000), a samo retke lokalne samouprave koje imaju značajnija materijalna sredstva mogu da izdvajaju deo sredstava kojima participiraju u troškovima smeštaja dece u privatne vrtiće.

Samo mali broj privatnih vrtića ispunjava propisane uslove za rad, pa su roditelji prinuđeni da za smeštaj dece koriste „igraonice“ za decu koje ne obezbeđuju sve usluge vezane za smeštaj dece u predškolske ustanove (npr. programi rada sa decom).

Alternativa je i čuvanje dece kod kuće što iziskuje znatna finansijska sredstva za plaćanje ove usluge (oko 35000 mesečno) ili pak neplaćeni rad bake ili deke koji čuvaju decu.

Prednost na konkursima za prijem dece u predškolske ustanove imaju zaposleni roditelji. Prime na ovog kriterijuma stavlja u izrazito nepovoljan položaj nezaposlene majke koje ne ispunjavaju ovaj uslov, a koje upravo toga što ne mogu da obezbede čuvanje dece ne mogu da započnu posao. Ovakvim rešenjem ovim ženama nedostupno je kako pravo na rad tako i pravo na smeštaj dece u predškolske ustanove, a privatni vrtići su iz finansijskih razloga za njih takođe nedostupni.

PRAVO NA SMEŠTAJ DECE U PREDŠKOLSKE USTANOVE

(faktori koji utiču na ograničenje ovog prava)

1.

Predškolske ustanove ne raspolažu dovoljnim smeštajnim kapacitetima, pa za veliki broj dece u ovim ustanovama nema mesta.

2.

Roditelji su prinuđeni da smeštaju decu u privatne vrtiće uz znatno veće troškove smeštaja (25000 - 30000 dinara)

3.

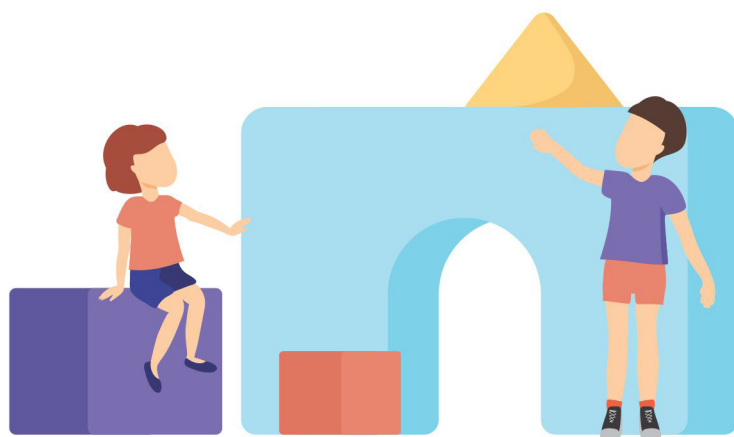
Samo mali broj privatnih vrtića ispunjava normativno propisane uslove za rad, pa su roditelji prinuđeni da za smeštaj dece koriste "igraonice" gde im nisu pružene iste usluge kao u vrtiću (npr. programi rada sa decom)

4.

Alternativa je čuvanje dece kod kuće što iziskuje znatna finansijska sredstva za ovu uslugu (oko 35000 dinara mesečno) ili pak neplaćeni rad bake ili deke koji čuvaju decu.

5.

Prednost na konkursima za prijem dece imaju zaposleni roditelji, što stavlja nezaposlene majke u nezgodan položaj jer zbog brige o deci ne mogu da započnu posao,

4.4 Pravo na školovanje i obaveza osmogodišnjeg školovanja

Mogućnost korišćenja ovog prava za đake se sužava ili oni pod otežanim uslovima mogu da koriste ovo pravo. Faktori koji utiču na ograničenje ili uskraćivanje ovog prava:

Kontinuirano smanjenje broja đaka u selima i manjim mestima.

Nizak demografski priraštaj.

Iseljavanje i napuštanje sela i manjih mesta u potrazi za zaposlenjem koje se u gradu lakše može naći nego u selima.

Ukidanje javnog saobraćaja koji povezuje sela sa mestima u kojima postoje škole što iziskuje ne samo dodatne troškove za vezane za prevoz đaka, već i dodatani napor da se do škole dođe (slike đaka pešaka ponovo možemo videti), kao i angažman roditelja da obezbede školovanje dece (koriste sopstveni prevoz ukoliko uopšte imaju automobil ili barem traktor).

Istraživanja, pokazuju da žene na selu koje čine većinu stanovnika u selima imaju osnovno obrazovanje, a srednju školu nisu završile zbog pritiska porodice (18,5%), stava porodice da ženama nije potreban viši nivo obrazovanja (26%), nedostatka finansijskih sredstava (18%) ili ranog sklapanja braka i brige o porodici (10%).

PRAVO NA ŠKOLOVANJE I OBAVEZA OSMOGODIŠNJEG ŠKOLOVANJA

(faktori koji utiču na ograničenje ili uskraćivanje ovog prava)

Kontinuirano smanjenje broja đaka u selima i manjim mestima

Nizak demografski priraštaj

Iseljavanje i napuštanje sela

Ukidanje javnog saobraćaja koji sela sa mestima u kojima postoje škole

Žene na selu imaju završenu osnovnu školu,
a srenju školu nisu završile zbog:

26% stava da ženama nije potreban viši nivo obrazovanja

18,5% pritiska porodice

18% nedostatka finansijskih sredstava

10% ranog sklapanja braka i brige o porodici

4.5. Pravo na penziju

Pravo na starosnu penziju kao stečeno imovinsko pravo velikog broja penzionera (preko 600000) od kojih žene čine većinu ugroženo je Zakonom o privremenom uređivanju načina isplate penzija. Svaki penzioner koji je imao penziju veću od 25.000 dinara pretrpeo materijalnu štetu u visini od 2.000 do 7.000 evra, bez kamate. Zakonska rešenja posebno su pogodila žene. Prosečna invalidska penzija žena je 21000, a muškaraca 25000, a prosečna starosna penzija žena je 23 000 a muškaraca 29000; stopa izrazite materijalne uskraćenosti kod starih žena je 23,6% dok je kod muškaraca 17,4%; procenat žena koje su se izjasnile da žive u domaćinstvima u kojima „jedva sastavljaju kraj s krajem“ je za 1,2% veći od procenta muškaraca; stopa rizika od siromaštva za penzionerke je 16,9% a za penzionere 13,3%. Prema podacima za 2015. godinu, kada su u pitanju starosne penzije, muškarci u proseku penziju primaju 17, a žene 19 godina, dok u slučaju invalidskih penzija muškarci penziju primaju 18, a žene 22 godine.¹⁷ Indeks staranja kod žena se povećava 1,4.

Penzioneri su koristili sva raspoloživa pravna sredstva da zaštite svoje imovinsko pravo (zahtev za ocenu ustavnosti Zakona, ustavna žalba upućena Ustavnom sudu, zahtev za izdavanje rešenja o umanjenju penzija, zahtev PIO fondu za izdavanje potvrda o iznosu sredstava koja su trebali da prime na ime penzije i sredstava koja su realno primili od novembra 2014. do ukidanja Zakona, podnošenje tužbi sudovima).

Obraćali su se različitim institucijama (Ustavnom sudu, Republičkom fondu za penzijsko i invalidsko osiguranje, Republičkom javnom pravobraniocu, Zaštitniku građana, sudovima, Evropskom sudu za ljudska prava).

U više navrata javno su protrestovali zbog povrede njihovog stečenog imovinskog prava.

Na svakom koraku nailazili su na prepreke. Njihove aktivnosti nisu dovele do zaštite prava. Pokazalo se da su pravni instrumenti za zaštitu prava bili nedelotvorni, da ni jedna od institucija kojoj su se obraćali ¹⁸ nije meritorno odlučivala o njihovim zahtevima već ih je odbacila, ili na njih nije odgovarala (ćutanje administracije).

¹⁷ Izvor <https://www.penzin.rs/penziju-prosecno-primamo-18-godina/>, pristupljeno 2. IV 2019.

¹⁸ Izuzetak je Presuda posl. br. II – 40/18 koju je doneto Osnovni sud u Bačkoj Palanci koji je presudio u korist penzionera, ali je viši sud, postupaajući po žalbi osporio odluku osnovnog suda.

Pravo na starosnu penziju kao imovinsko pravo,
Zakonom o privremenom načinu isplaćivanja penzija ugroženo je za

600.000 penzionera.

Svaki penzioner koji je imao penziju veću od 25.000 dinara, pretrpeo je materijalnu štetu od 2000 do 7000 evra bez kamate.

01

Penzioneri su koristili sva raspoloživa pravna sredstva da zaštite svoja primanja.

02

Obraćali su se različitim institucijama.

03

U više navrata su javno protestovali.

04

Na svakom koraku nailazili su na prepreke.

Pokazalo se da su pravni instrumenti za zaštitu prava bili nedelotvorni.

PENZIJA

4.6. Posebna zaštita porodice, majke, samohranog roditelja i deteta i obaveza države da podstiče roditelje da se odluče na rađanje dece i pomaže im u tome

Pravo na nadoknadu za majke (roditelje) nakon rođenja deteta ostvaruje se sa znatnim teškoćama jer isplate kasne. Zaštitnik građana je u više navrata upućivao preporuke da se ovaj problem otkloni. Ovo se može izostaviti)

Prava vezana za zaštitu porodice, roditelja i dece Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom sužava na više načina.

Izmenjeni su uslovi za obračun naknade zarade roditelja tokom porodijskog i odsustva radi nege deteta (roditelj koji koristi ovo odsustvo je, po pravilu, žena). Povećan je broj meseci za obračun naknade zarade sa 12 na 18 meseci, a za nedostajuće mesece obračunava se zarada od nula dinara. Ukinuta je ranija odredba o obračunu naknade zarade u slučaju kada u toku radnog staža postoji prekid u radu prema kojoj je naknada bila 50% prosečne mesečne zarade u Republici Srbiji. U obračun naknade ne ulaze primanja žena tokom bolovanja, što ranije nije bio slučaj. Tako je prosek primanja, koji ujedno predstavlja i buduća primanja majki, u nekim slučajevima sveden na nekoliko stotina ili nekoliko hiljada dinara.

Prividno je proširen krug majki koje mogu ostvariti pravo na naknadu zarade po osnovu rođenja, nege deteta i posebne nege deteta. U obračun su uključena i primanja van radnog odnosa (samostalno obavljanje delatnosti, ugovor o delu, autorski ugovor i sl.), ali uz uslov da su ona ostvarena u periodu od 18 meseci pre rođenja deteta. Za poljoprivredne osiguranice uslov je strožiji. Od njih se traži da su imale prihode čak 24 meseca pre rođenja deteta. Različiti uslovi primenjeni na istovene situacije su diskriminatorni. Ovi poslovi kratko traju (od nekoliko nedelja do nekoliko meseci), a ne postoji mogućnost da se propisani uslovi ispune kombinovanjem prihoda ostvarenih u radnom odnosu i van radnog odnosa. Žene koje rade van radnog odnosa po pravilu neće moći da ispune propisane uslove i steknu pravo na naknadu zarade.

Pravo na ostale naknade po osnovu rođenja, nege i posebne nege deteta može se ostvariti samo za dete rođeno 1. jula 2018. i kasnije, pa majke čije je rođeno pre navedenog datuma ne mogu da ostvare ovo pravo.

Urušavaju se prava dece sa invaliditetom i njihovih roditelja. Pravo na naknadu zarade, za vreme odsustva radi posebne nege deteta se ne može ostvariti za dete za koje je ostvareno pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica. Ovo ograničenje prethodna rešenja nisu poznavala. Roditelj (najčešće majka) deteta koje je ostvarilo pravo na pomoć i negu drugog lica primoran je da bira da li će dete nastaviti da ostvaruje pravo iz socijalne zaštite ili će roditelj ostvariti pravo na naknadu zarade iz radnog odnosa.

Pravo na dečiji dodatak mogu ostvariti samo deca koja redovno pohađaju predškolski i školski program što najviše pogađa romsku decu.

Umanjuje se i maksimalni iznos naknade zarade za vreme porodijskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta (tri prosečne mesečne zarade) u odnosu na ranije rešenje (pet prosečnih zarada).

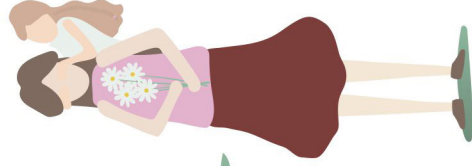
Uspostavljena je direktna isplate naknade zarade iz budžeta (umesto refundacije iz budžeta poslodavcu) kako bi se izbegla višemesečna kašnjenja isplata naknada, ali to nije dovelo poboljšanja, pa isplate i dalje kasne podjednako ili čak više nego ranije.

Ovim rešenjima ugrožava se dostignuti nivo prava (pravo na posebnu zaštitu porodice, majke, samohranog roditelja i deteta, bez diskriminacije; pravo na posebnu zaštitu dece sa invaliditetom; pravo na isplatu materinske naknade koja omogućava dostojanstven život i nije niža od dve trećine prethodno stečene zarade) i dovodi u pitanje postojanje sistema finansijske podrške porodica sa decom u Srbiji. Nadležno ministarstvo odbija da javnosti dostavi podatke o stvarnim efektima primene zakona – visinama naknada, broju osoba koje ostvaruju pravo na naknadu zarade i podataka o osnovama naknada zarade.

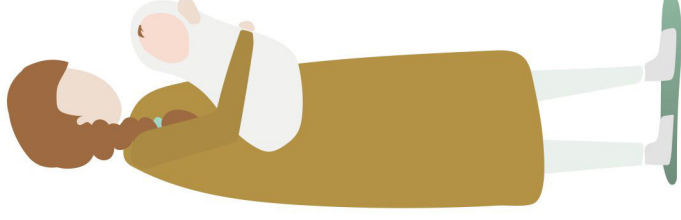
ZAŠTITA PORODICE, MAJKE, SAMOHRANOG RODITELJA I DETETA

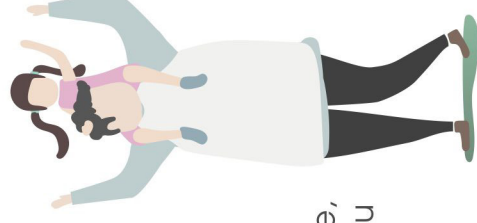
Pravo na nadoknadu za majke (roditelje) nakon rođenja deteta ostvaruje se sa znatnim teškoćama jer isplate kasne.

Urušavaju se prava dece sa invaliditetom i njihovih roditelja. Pravo na naknadu zarade, za vreme odsustva radi posebne nege deteta se ne može ostvariti za dete za koje je ostvareno pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica. Ovo ograničenje prethodna rešenja nisu poznavala. Roditelj (najčešće majka) deteta koje je ostvarilo pravo na pomoć i negu drugog lica primoran je da bira da li će dete nastaviti da ostvaruje pravo iz socijalne zaštite ili će roditelj ostvariti pravo na naknadu zarade iz radnog odnosa.

Pravo na dečiji dodatak mogu ostvariti samo deca koja redovno pohađaju predškolski i školski program što najviše pogađa romsku decu.

Pravo na ostale naknade po osnovu rođenja, nege i posebne nege deteta

može se ostvariti samo za dete rođeno 1. jula 2018. i kasnije, pa majke čije je rođeno pre navedenog datuma ne mogu da ostvare ovo pravo.

5. Prava na zaštitu od nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Sofija Mandić)

Nasilje u porodici i nasilje nad ženama je najteži vid ugrožavanja prava na zaštitu fizičkog i psihičkog integriteta koju garantuje Ustav. Podaci¹⁹ govore da su žrtve trgovine ljudima, nasilja nad ženama, nasilja u porodici i seksualnih delikata uperenih na povredu telesnog i duhovnog integriteta u najvećem broju žene. Žene su bile žrtve: obljube nad detetom 100%; obljube zloupotrebom položaja 100%; silovanja 94%; nedozvoljenih polnih radnji 90%; trgovine ljudima 83%; nasilja u porodici 77%; zlostavljanja i mučenja 61%; obljube nad nemoćnim licem 58%.

Usvajanjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici i izmenama Krivičnog zakonika poboljšan je normativni okvir koji reguliše zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama (npr. hitna policijska zaštita od nasilja i pre nego što je krivično delo učinjeno ili započet krivični postupak).

Nova krivična dela (proganjanje, polno uznemiravanje, genitalno sakaćenje i prinudni brak) u Krivičnom zakoniku nisu regulisana u skladu sa standardima iz Konvencije. 1. Na primer, krivično delo proganjanje²⁰ pretpostavlja različite postupke (neovlašćeno praćenje lica u toku dužeg vremenskog perioda; fizičko približavanje licu protiv njegove volje; nastojanje da se uspostavi kontakt sa licem neposredno, preko trećeg lica ili putem sredstava komunikacije; zloupotreba podatak o ličnosti drugog lica ili njemu bliskog lica radi nuđenja roba ili usluga; pretnje napadom na život, telo ili slobodu drugog lica ili njemu bliskog lica i druge slične radnje) kao i ispunjenje uslova da takvo postupanje osetno ugrožava lični život lica prema kome se radnje preduzimaju. Ovaj uslov je široko

postavljen i previše neodređen. 2. Krivično delo polno uznemiravanje pretpostavlja da je kao posledica izvršenja ovog dela nastupila „povreda dostojanstva u sferi polnog života“, suprotno odredbi Konvencije koja kao posledicu ponašanja određuje „povredu dostojanstva osobe“. 3. Odstupanje od standarda Konvencije odnosi se i na definisanje genitalnog sakaćenja (genitalnim sakaćenjem smatra samo povređivanje spoljnih delova ženskog polnog organa, za razliku od Konvencije koja pod sakaćenjem podrazumeva povređivanje svakog dela ženskog polnog organa), a propisana je i mogućnost da genitalno sakaćenje može biti učinjeno pod naročito olakšavajućim okolnostima. 4. Krivično delo silovanja ostalo je nepromenjeno a zahtev da nedostatak saglasnosti za seksualnu radnju bude osnovno obeležje ovog dela nije prihvaćen.

Nisu postigli zadovoljavajući efekti zakonskih rešenja u praksi. Efekti gonjenja za nova krivična dela su minimalni. Na primer, tokom 2017. godine prijavljeno je 56 slučajeva proganjanja (iste godine petoro lica bilo osuđeno za ovo delo) i polnog uznemiravanja (od 25 prijavi, dve osobe osuđene su za ovo delo). Skroman je domet u krivičnom gonjenju i za ranije propisana krivična dela protiv seksualnog nasilja, čije su najčešće žrtve žene. Na primer, broj slučajeva prijavljenog silovanja i osuđujućih presuda dalje je zanemarljiv – tokom 2017. godine samo 77 prijavi ovog dela i 39 osuđenih lica. Odnos broja prijavljenog dela i osuda je u nesrazmeri kod novouvedenih krivičnih dela u odnosu na druga dela, za koja se oko polovine prijavi završi osuđujućim presudama.²¹

Broj ubijenih žena se značajnije ne menja. Uprkos nastojanju da se zakonskim rešenjima prevenira i sankcioniše nasilje nad ženama, broj ubijenih žena se bitno ne smanjuje. Tokom 2016. godi-

Krivično delo	Prijave	Osuđena lica	Najbrojnije sankcije
Nasilje u porodici	7795	2713 (133 žene)	Uslovne osude (1736)
Nedozvoljene polne radnje	156	96 (0 žena)	Zatvor (6-12 meseci)
Trgovina ljudima	2	9 (2 žene)	Zatvor (5-10 godina)

¹⁹ Korišćeni su dostupni podaci iz 2015. godine. Izvor: Žene i muškarci u Srbiji, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2017.

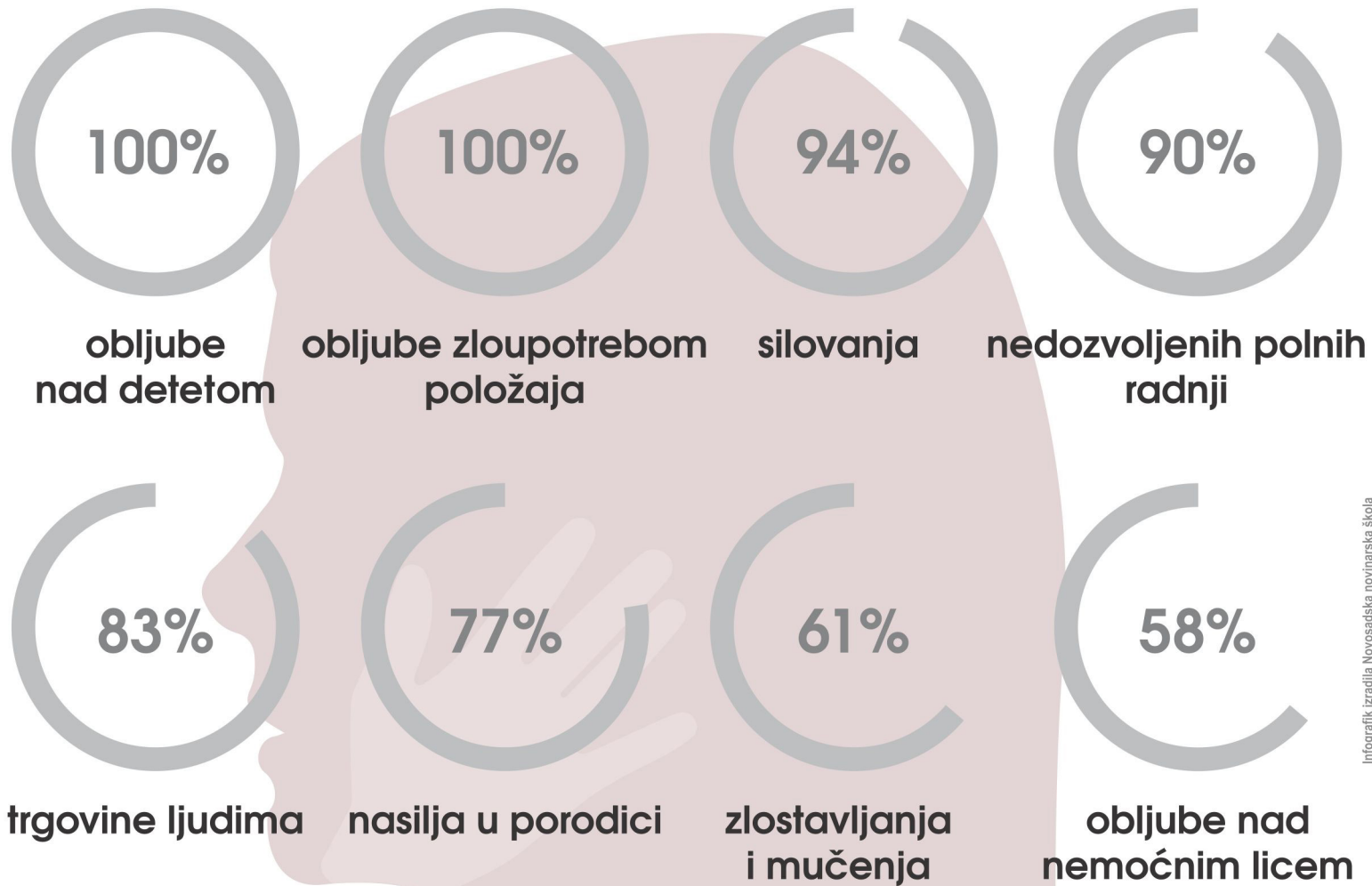
²⁰ Član 138a Krivičnog zakonika.

²¹ Podaci su za 2017. godinu. Izvor Republički zavod za statistiku.

ne ubijene su 33 žene, tokom 2017. godine 26 žena, a tokom 2018 godine, od kada je Zakon o sprečavanju nasilja u porodici u punoj primeni u partnerskim, bračnim i porodičnim odnosima ubijeno je 30 žena. Sa porastom institucionalnih

mehanizama za zaštitu od nasilja, primetan je porast brutalnosti ubistava žena (npr. tokom 2017. godine su dve žene i jedno dete ubijeni u prostorijama Centra za socijalni rad tokom susreta „pod kontrolisanim uslovima“).

ŽENE SU BILE ŽRTVE:

Infografik: Izraelia Novosadska novinarska škola

! Nova krivična dela (proganjanje, polno uznemiravanje, genitalno sakaćenje i prinudni brak) u Krivičnom zakoniku nisu regulisana u skladu sa standardima iz Konvencije, a nisu postignutii ni zadovoljavajući efekti zakonskih rešenja u praksi.

2017. je prijavljeno 56 slučajeva proganjanja

2017. je petoro lica osuđeno zbog proganjenja

O autorkama

Prof dr Marijana Pajvančić kao ekspertkinja, naučnica i aktivistinja ženskog pokreta angažovana u oblasti rodne ravnopravnosti. Dobitnica nagrade Izvršnog veća APV za ravnopravnost polova, dobitnica priznanja Ministarstva spoljnih poslova Kraljevine Danske za aktivnosti na realizaciji trećeg Milenijumskog cilja. Dobitnica nagrade Andjelka Milić za izuzetan životni doprinos u stvaranju znanja iz oblasti rodni studija i njegove primene u ženskom pokretu, kao i afirmaciji politika rodne ravnopravnosti u Srbiji.

Prof dr Valić Nedeljković Dubravka, profesorka Fakulteta političkih nauka u Crnoj Gori. Kao naučnica, ekspertkinja i aktivistkinja u civilnom sektoru angažovana posebno u oblastima medijskih ljudskih prava, multikulturalizma, rodne ravnopravnosti. Angažovana u Novosadskoj novinarskoj školi, Ženskim studijama „Mileva Marić Ajnštajn“, Ženskoj platformi za razvoj Srbije. Dobitnica je mnogih novinarskih nagrada.

Sofija Mandić pravница i aktivistkinja za ljudska prava, posebno prava manjinskih i marginalizovanih grupa. Radi u Centru za pravosudna istraživanja. Ranije bila angažovana u Beogradskom centru za bezbednosnu politiku i Nacionalnom demokratskom institutu. Saradnica Centra za samostalni život osoba sa invaliditetom, Centra za podršku ženama, medija Peščanik i aktivistkinja Ženske platforme za razvoj Srbije.

Imprint

Fondacija Fridrih Ebert | Kancelarija Beograd
Dositejeva /51/1 11000 Beograd

Odgovorna osoba:
Dr. Max Brändle | Direktor, Regionalna kancelarija za Srbiju i Crnu Goru

Tel.: ++381 (11) 3283 271 | Fax: ++381 (11) 3283 285
www.fes-serbia.org

Narudžbina publikacija:
info@fes-serbia.org

Svaka dalja komercijalna upotreba sadržaja zabranjena je bez prethodne pismene saglasnosti fondacije Fridrih Ebert.